[ਆਦਿ ਅੰਗ ੧੩੫]

ਮੰਘਿਰਿ ਮਾਹਿ ਸੋਹੰਦੀਆ ਹਰਿ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਬੈਠੜੀਆਹ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬਿ ਮੇਲੜੀਆਹ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਰਾਮ ਸਿਉ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸਹੇਲੜੀਆਹ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ ॥ ਤਿਨ ਦੁਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਉਤਰੈ ਸੇ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਪੜੀਆਹ ॥ ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਸੇ ਦਿਸਨਿ ਨਿਤ ਖੜੀਆਹ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਤਿਨਾ ਜੜੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਬਾਂਛੈ ਧੂੜਿ ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣੀ ਦਰਿ ਪੜੀਆਹ ॥ ਮੰਘਿਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧਣਾ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੜੀਆਹ ॥੧੦॥

ਮੱਘਰ—ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪ੍ਰਥਾਇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਇਸ ਬਾਰਹਮਾਹੇ ਨਾਮੇ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੱਘਰ ਮਹੀਨਾ ਸਿਸੀਅਰ ਰੁੱਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਸਿਸੀਅਰ ਰੁੱਤ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮਹੀਨਾ ਪੋਹ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਰੁਤਿ ਸਿਸੀਅਰ ਸੀਤਲ ਹਰਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੰਘਰ ਪੋਹਿ ਜੀਉ ॥** [ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੨੭]

ਹੁਣ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗੁਝੇ ਭੇਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਉਮਰਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਮੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਲਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ, ਆਤਮਿਕ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀ ਅਭਾਸ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਪਟਰਾਣੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਵਾ—ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹਨ।

ਮੰਘਿਰਿ ਮਾਹਿ ਸੋਹੰਦੀਆ ਹਰਿ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਬੈਠੜੀਆਹ ॥

ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰਕ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮਾਹਿ=ਵਿੱਚ ਉਹ ਪਤੀ ਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੋਹੰਦੀਆ=ਸੋਭਨੀਕ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੋਭਾ ਵਿੱਚ ਫਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਰ=ਪਤੀ ਨੂੰ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸੰਗਿ=ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠੜੀਆਹ=ਬੈਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਤਨ, ਮਨ, ਸਉਂਪ ਕੇ ਕੋਈ ਅੰਤਰਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀਆਂ। ਭਾਵ ਕੋਈ ਓਹਲਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ, ਐਸੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੀ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹਨ।

ਯਥਾ— **ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਇ ਨ ਅੰਤਰੁ ਰਾਖੈ ॥**
ਅਵਰਾ ਦੇਖਿ ਨ ਸੁਨੈ ਅਭਾਖੈ ॥ [ਸੂਹੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੭੯੩]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾਅ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ, ਕਲੇਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਜਿਥੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵੀ ਐਸਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ :

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਯਥਾ— **ਅਰਧ ਸਰੀਰੀ ਨਾਰਿ ਨ ਛੋਡੈ ॥** [ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੭੭]

ਜੇ ਐਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਤਲਾਕ ਦੀ ਨੌਬਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਕਰਾਇਆ ਸੀ।

ਯਥਾ— **ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ ॥**
ਪੂਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਥਾਰੇ ॥
ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿਤ ਬਢੈਯਹੁ ॥
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂ ਨ ਜੈਯਹੁ ॥੫੧॥ [ਦਸਮ, ਅੰਗ ੮੪੨]

ਸੋ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਦਾ; ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ, ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮਾਹਿ=ਵਿੱਚ ਉਹ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸੋਹੰਦੀਆ=ਸੋਭਨੀਕ ਹਨ, ਭਾਵ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਜਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਿਰੁ=ਪਤੀ ਨਾਲ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਰੂਪ ਸੇਜਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਰੂਪ ਹੋਣ ਰੂਪ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠੜੀਆਹ=ਬੈਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੈਠਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਥਿਰਤਾ ਲੈਣਾ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਬਰੀਕ ਪਰਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ।

[ਇਸੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੫੫]

ਸੋ, ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁਗ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ:

ਸਾਖੀ ਸੀਤਾ ਦੀ—ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਰਘੂਕੁਲ ਦੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੁਗ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਮਿਥਲਾ ਨਰੇਸ਼ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸੀਤਾ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਸੀਤਾ ਵਿਦਾ ਹੋ ਕੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਅਯੁਧਿਆ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੁਨੈਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਐਸੀ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਭਰ ਆਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਐਸਾ ਕਿਉਂ? ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਆਮ ਦੁਨੀਆ ਵਰਗੇ ਅਧਰਮੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨੂੰਹ ਨਹੀਂ ਧੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ਸੋ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸ਼ਰਥ! ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਧੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਹੀ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖਣਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਮਿਲਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਮਹਾਰਾਣੀ ਬਣ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨਿ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਤੂਫ਼ਾਨ ਉਠਿਆ ਕਿ ਕਕਈ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮਿਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਬਨਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਤਰਸਯੋਗ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਬਨਵਾਸ ਜਾਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਦਿੱਤੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜਰਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਬਨਵਾਸ ਜਾਣ ਲਈ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਤਾ ਲਛਮਣ ਵੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਸੀਤਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਮੁਨੀ ਵੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨੀ ਵੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨਾਲ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਦਾ ਮੁਨੀ ਵੇਸ ਵਾਲਾ ਲਿਬਾਸ ਦੇਖ ਕੇ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀਆਂ ਧਾਹਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ! ਬਨਵਾਸ ਜਾਣ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੂੰ ਕੀ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਵਾਂਗਾ? ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰ ਲਿਆਉਣ ਵੇਲੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਮੇਰੇ ਇਸ ਬਚਨ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੇਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿਣ ਦਾ ਬਚਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹੇਂਗੀ। ਜਿਥੇ ਰਾਮ ਉਥੇ ਤੂੰ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਰਾਮ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਸੁਖ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹੋਵੇਂਗੀ। ਜੇ ਰਾਮ ਬਨ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਬਨਵਾਸੀ ਹੋਵੇਂਗੀ। ਜੇ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਰੁਖਾ ਭੋਜਨ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣਾ ਹੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪਤੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪਤੀ ਬਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਿੰਦਤ ਕਰਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ ਸੀਤਾ ੧੪ ਸਾਲ ਬਨਵਾਸ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨਾਲ ਰਹੀ ਤੇ ਦੁਖ ਝੱਲ ਕੇ ਵੀ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਯਥਾ— **ਰੁਖੋ ਭੋਜਨੁ ਭੂਮਿ ਸੈਨ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਸੂਖਿ ਬਿਹਾਤ ॥** [ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੦੬]

ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸੀਤਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੱਘਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਭਨੀਕ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਰਾਮ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਸੋਭਨੀਕ ਹੈ।

ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬਿ ਮੇਲੜੀਆਹ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਕਿਆ=ਕੀ ਗਣੀ=ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਈਏ, ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਾਹਿਬਿ=ਮਾਲਕ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਮੇਲੜੀਆਹ=ਮੇਲ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਐਸੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਫੁਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਐਸੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਰੂਪ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਰਾਮ ਸਿਉ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸਹੇਲੜੀਆਹ ॥

ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਾਧ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸਾਂ ਰੂਪ ਸਹੇਲੜੀਆਹ=ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗਿ=ਨਾਲ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਰਾਮ=ਰਮੇਂ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਿਉ=ਨਾਲ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਨੁ=ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨੁ=ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਮਉਲਿਆ=ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਥਵਾ :— ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਨ ਅਤੇ ਮਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਉਲਿਆ=ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਹਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਈ ॥ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਕਰੇ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥**

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੨੯]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ ॥

ਜੋ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ=ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ=ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕੱਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਭਟਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. **ਜੋ ਜੀਅ ਹਰਿ ਤੇ ਵਿਛੁੜੇ ਸੇ ਸੁਖਿ ਨ ਵਸਨਿ ਭੈਣ॥** [ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੬]

੨. **ਬਾਝਹੁ ਪਿਆਰੇ ਕੋਇ ਨ ਸਾਰੇ ਏਕਲੜੀ ਕੁਰਲਾਏ॥**
ਨਾਨਕ ਸਾ ਧਨ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਈ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੁਖੁ ਪਾਏ॥
[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੨੪੩]

ਤਿਨ ਦੁਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਉਤਰੈ ਸੇ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਪੜੀਆਹ॥

ਐਸੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਵਾ ਗਉਣ ਦਾ, ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਣ ਦਾ, ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ, ਅਵਿਦਿਆ, ਅਸੰਮਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਵੈਖ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਕਬਹੂ=ਕਦੇ ਵੀ ਉਤਰੈ=ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੀ ਪੜੀਆਹ=ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ—ਇਕ ਗੰਗੂ ਨਾਮ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਇਹ ਕਈ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਇਸ ਕਪਟੀ ਅਤੇ ਛਲੀਏ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਬਿਪਤਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਸਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਲਾਈਨਾਂ ਬਣੀਆਂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਸਾ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਰੋਪੜ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਘਮਸਾਨ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਮਾਲਵੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਪਧਾਰੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੱਛ-ਕੱਛ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਫਿਰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸੱਚਖੰਡ ਗਮਨ ਕੀਤਾ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਸਦੀ ਵੰਡ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਕੀਤੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਹਾਰੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇਸ ਤੀਸਰੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਸਾ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰ ਕੌਰ, ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਮਕ ਹਰਾਮੀ ਦੁਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੌਕਰ ਗੰਗੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਮਿੱਠੀਆਂ-ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਖੇੜੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਸੋਭੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦਈਏ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਜਿਆ ਕਿ ਐਸਾ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਕਰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਐਸਾ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਉਜੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੇਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ, ਪਿਉ, ਪੁੱਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ! ਜੇ ਤੂੰ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਥੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪਵੇਂਗਾ ਅਤੇ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਂਗਾ। ਪਰ ਇਸਨੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੁਰਜੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਚੋਰ-ਚੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰ ਕੌਰ ਜੋ ਜਾਗਦੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੰਗਿਆ ਕਿਉਂ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ ਹੈਂ, ਇਥੇ ਕੋਈ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ’ਤੇ ਰੱਖ ਰਿਹਾਂ ਹੈਂ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਰੱਖ ਲੈ, ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਧਨ ਨਾਲੋਂ ਕੀਮਤੀ ਮੇਰੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੁਸ਼ਟ ’ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਉਲਟ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਚੋਰ ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਚੰਗਾ ਅਹਿਸਾਨ ਚੁਕਵਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੋ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੇ ਰੰਘੜਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੇ ਰੰਘੜ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੀ ਉਹ ਕੋਤਵਾਲੀ ’ਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅਜੇ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕੈਦ ਰਖੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ੧੧-੧੨ ਪੋਹ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੇ ੧੩ ਪੋਹ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸੋ ਐਸੇ ਸਾਧ ਰੂਪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਗੰਗੂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਮਝ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅੰਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੀ ਮਾਇਆ ਲਈ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮਾਇਆ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਟ ਕੁਟ ਕੇ ਕਢਵਾ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਗਮ ਵਿੱਚ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰਾ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੂਠੇ ਟੁਕੜ ਖਾ-ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਲੇਪਣ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਢੁਕਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਕੜਨ ਵਾਸਤੇ ਧਰਮਰਾਜੇ ਦੇ ਦੂਤ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਲਦੀ ਚਲੋਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. **ਅਮਲੁ ਸਿਰਾਨੋ ਲੇਖਾ ਦੇਨਾ॥ ਆਏ ਕਠਿਨ ਦੂਤ ਜਮ ਲੇਨਾ॥**

[ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੭੯੨]

੨. **ਸੂਮਹਿ ਧਨੁ ਰਾਖਨ ਕਉ ਦੀਆ॥ ਮੁਗਧੁ ਕਹੈ ਧਨੁ ਮੇਰਾ॥**
ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਮੂੰਡ ਮਹਿ ਲਾਗੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਰੈ ਨਿਬੇਰਾ॥

[ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੭੯-੮੦]

੩. **ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਭਉ ਛੋਡਿਆ ਮਨਹਠਿ ਕੰਮੁ ਨ ਆਵੈ ਰਾਸਿ॥**
ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਕੋ ਨ ਸੁਣੇ ਅਰਦਾਸਿ॥ [ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੫੮੬]

੪. **ਸਤਿਗੁਰੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਕਿਆ ਕਰਨਿ ਅਗੈ ਜਾਇ॥**
ਜਮਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥ [ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੯੯੪]

ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਸੇ ਦਿਸਨਿ ਨਿਤ ਖੜੀਆਹ ॥

ਜਿਨੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ=ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਰਾਵਿਆ=ਮਾਣਿਆ, ਵਾ—ਭੋਗਿਆ ਹੈ। ਸੇ=ਉਹ ਨਿਤ=ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪ, ਵਾ—ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦਤਾ ਰੂਪ ਖੜੀਆਹ=ਅਚੱਲ ਦਿਸਨਿ=ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਅਚੱਲ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੜੀਆਹ=ਅਚੱਲ ਹੋਈਆ ਨਿਤ=ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। [**ਰਾਵਿਆ**=ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਆਇਆ ਇਹ (ਰਾਵਿਆ) ਪਦ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ—ਭੋਗਿਆ, ਮਾਣਿਆ, ਰਮਣਾ ਆਦਿ। ਉਚਾ ਰੂਹਾਨੀ ਰਸ ਮਾਣਨ ਲਈ ਬੀ 'ਰਾਵਣਾ' ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।]

ਯਥਾ— **ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ਖਰੀਆ॥ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀਆ॥**
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਰੀਆ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਫਿਰੀਆ॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੬]

ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਤਿਨਾ ਜੜੀਆਹ ॥

ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਰਤਨ, ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਜਵਾਹਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਲਾਲ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਕੰਠਾ, ਕਰੁਣਾ, ਮੈਤ੍ਰੀ, ਮੁਦਤਾ ਤੇ ਉਪੇਖਿਆ ਰੂਪ ਲੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰੋ ਕੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਰੂਪ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਜੜੀਆਹ=ਜੜਨਾ ਭਾਵ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਬਾਂਛੈ ਧੂੜਿ ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣੀ ਦਰਿ ਪੜੀਆਹ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਰੂਪ ਸਖੀਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪੜੀਆਹ=ਪਈਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਨੂੰ ਬਾਂਛੈ=ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਵਾ—ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ! ਜੋ ਹੰਗਤਾ, ਮਮਤਾ, ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਤਿਨਾਂ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਰੂਪ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਬਾਂਛੈ=ਚਾਹੁਣਾ ਕਰ। ਕਿਉਂਕਿ ਚਰਨ ਧੂੜ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪੁਠੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਇਸ 'ਤੇ ਲਗਣ ਵਾਲੀ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦੇਖੋ ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੭੩] ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਯਥਾ— **੧. ਜਿਤਨੇ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ ਸਭਿ ਤਿਤਨੇ ਲੋਚਹਿ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ॥**
ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਲੈ ਤਿਸਕੀ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ॥੩॥
[ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੨੬੩]

੨. ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ॥
[ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੬੮]

ਮੰਘਿਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧਣਾ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੜੀਆਹ ॥੧੦॥

ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾ ਦਾ ਮੱਘਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸਫਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਰਾਧਣਾ=ਸਿਮਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਹੁੜਿ=ਮੁੜ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੰਮਦੀਆਂ ਮਰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਵਾ—ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਯਾਦ, ਭਾਵ ਸਿਮਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਜਨਮੜੀਆਹ=ਜਨਮ ਲੈਣਾ, ਭਾਵ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਨਾ=ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੰਮਣ ਮਰਨਗੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਯਥਾ— **ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਗਰਭਿ ਨ ਬਸੈ॥**
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੂਖੁ ਜਮੁ ਨਸੈ॥ [ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੨]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੧੩੫]

ਪੋਖਿ ਤੁਖਾਰੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਕੰਠਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਾਹੁ ॥ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਦਰਸਨਿ ਲਗੜਾ ਸਾਹੁ ॥ ਓਟ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ ਸੇਵਾ ਸੁਆਮੀ ਲਾਹੁ ॥ ਬਿਖਿਆ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕਈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੁਣ ਗਾਹੁ ॥ ਜਹ ਤੇ ਉਪਜੀ ਤਹ ਮਿਲੀ ਸਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਮਾਹੁ ॥ ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਵਿਛੁੜੀਆਹੁ ॥ ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ ॥ ਸਰਮ ਪਈ ਨਾਰਾਇਣੈ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਪਈਆਹੁ ॥ ਪੋਖੁ ਸੁੋਹੰਦਾ ਸਰਬ ਸੁਖ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥੧੧॥

ਪੋਹ—ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਜੋ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਸਿਸੀਅਰ ਰੁੱਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਮਹੀਨਾ ਪੋਹ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਰੁਤਿ ਸਿਸੀਅਰ ਸੀਤਲ ਹਰਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੰਘਰ ਪੋਹਿ ਜੀਉ ॥** [ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੨੯]

ਜੋ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਨੇ ਗ੍ਰਸ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮਹੀਨਾ ਵੀ ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਭੈੜਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕੱਤਕ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਅਤੇ ਦਸਮੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਈ ਹੋਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਧੁੰਦ ਮੇਟੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਨੀਚ ਅਤੇ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ।

ਯਥਾ— **ਨੀਚਹ ਊਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥** [ਮਾਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੦੬]

ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਯਥਾ— **ਪੋਖਿ ਤੁਖਾਰੁ ਪੜੈ ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਰਸੁ ਸੋਖੈ ॥** [ਤੁਖਾਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੧੦੯]

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸਰਦੀ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਰਫ਼ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਘਾਹ ਫੂਲ ਦਰੱਖਤ ਸਭ 'ਤੇ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਪੌਦੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਸਮ ਦਾ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ 'ਤੇ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸਦਾ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਜਮੇਂ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਉਠਾ ਲਵੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਦ੍ਰਵਣ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ, ਉਹ ਜੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ ਔਗੁਣ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਬਰਫ਼ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਤੇ ਬਰਫ਼-ਬਰਫ਼ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ? ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਜੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ 'ਤੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੁੱਤ ਬਦਲੀ ਓਹੀ ਬਰਫ਼ ਪਾਣੀ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤਵ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਬਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਣੀ-ਪਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਕੁਸੰਗਤ ਰੂਪ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਜੀਵ ਰੂਪ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਪੱਤੇ ਝੜ ਗਏ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਰੂਪ ਕੋਮਲਤਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ। ਆਤਮਾ ਰੂਪੀ ਜਲ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੱਤਯਤਾ ਰੂਪ ਜੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਸੀਤਲਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਰੂਪੀ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਫ਼ ਨੂੰ ਬਸਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਮਰਜ਼ੀ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਜੜ੍ਹਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਰੂਪ ਬਸਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਢਲਣ ਦਾ ਗੁਣ ਸੀ, ਉਹ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਕਠੋਰਤਾ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਕਿਰਨਾਂ ਮਨ ਰੂਪ ਬਰਫ਼ ਦੇ ਪੁਤਲੇ 'ਤੇ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਦ੍ਰਵਣ ਦਾ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਜੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਸੀਤਲਤਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੱਤਯਤਾ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਮਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਜਲ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਜਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. **ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥**
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ ਰਾਮ ॥ [ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੪੬]

੨. **ਕਬੀਰ ਭਲੀ ਭਈ ਜੋ ਭਉ ਪਰਿਆ ਦਿਸਾ ਗਈਂ ਸਭ ਭੂਲਿ ॥**
ਓਰਾ ਗਰਿ ਪਾਨੀ ਭਇਆ ਜਾਇ ਮਿਲਿਓ ਢਲਿ ਕੂਲਿ ॥੧੭੭॥
[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੪]

ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਗੋਲਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਪਾਣੀ ਹੀ ਸੀ

ਯਥਾ— **ਨੀਰ ਮਾਝ ਓਰਾ ਭਏ ਯੌਂ ਜਗ ਆਤਮ ਰਾਮ ॥੨੦॥** [ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਾ, ਅਧਿ: ੫]

ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਢਲ ਕੇ ਜੀਵ ਪੁਣਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪੋਖਿ ਤੁਖਾਰੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਕੰਠਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਾਹੁ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਪੋਖਿ=ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹਤਾ ਰੂਪ ਤੁਖਾਰੁ=ਬਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਬਿਆਪਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਨਾਹੁ=ਪਤੀ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਪਾਲਾ ਤਾਊ ਕਛੂ ਨ ਬਿਆਪੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥** [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੭੮]

[ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਤੁਖਾਰ ਪਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ=**ਤੁਸ਼ਾਰ**=ਵਰਫ, ਕਕਰ] ਵਾ— ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਪੋਹ ਦਾ ਜੜ੍ਹਤਾ ਰੂਪ ਪਾਲਾ ਉਸ 'ਤੇ ਨ ਵਿਆਪਈ=ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਥਵਾ :—ਪ੍ਰਤੱਖ ਭੀ ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਰਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਾਇਕ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਰਮੀ ਤੇ ਸਰਦੀ, ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ, ਭੁਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਬਿਰਤੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਐਸੀ ਲਾਜ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਗਰਮੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਇਤਨੀ ਠੰਢ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ 'ਤੇ ਤੱਤਾ ਰੇਤਾ ਭੀ ਤੱਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਨਾਮ ਦੀ ਠੰਢ ਦਾ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਠੰਢੀਆਂ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਐਸਾ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿੱਘ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਠੰਢ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਨਾਮ ਦੇ ਨਿਘ ਦਾ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ=ਚਰਨ+ਅਰਬਿੰਦ=ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ (ਅਰਬਿੰਦ=ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਪਹੀਏ ਦੇ ਅਰ=ਗਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖਿੜਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਕਮਲ) ਵਿੱਚ ਮਲ ਬੇਧਿਆ=ਵਿਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— **੧. ਅਲਿ ਮਕਰੰਦ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਮਨੁ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਰੀਝੈ॥**

[ਕਲਿਆਨ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੨੧]

੨. ਹਰਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਕਿਛੁ ਆਨ ਨ ਮੀਠਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੪੫੩]

੩. ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ॥ [ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੦੮]

੪. ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਤਨੁ ਖਚਿ ਰਹਿਆ ਬੀਚੁ ਨ ਰਾਈ ਹੋਤ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨੁ ਬੇਧਿਓ ਬੂਝਨੁ ਸੁਰਤਿ ਸੰਜੋਗ॥ [ਚਉਬੋਲੇ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੬੩]

੫. ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠਾ॥ [ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੦੮]

ਸਾਖੀ ਬੀਬੀ ਕੌਲਾਂ ਦੀ—ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕੌਲਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ-ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਕੌਣ ਸੀ ? ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ 'ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ' "ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼' ਤੇ 'ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ' ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਲਗਭਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕੌਲਾਂ ਬਾਰੇ ਲੱਗਭਗ ਇਕੋ ਹੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਜਿਸ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਇਹ ਲੜਕੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਕੌਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਮਲਾ' ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁੱਲ ਖ਼ਰੀਦੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੱਕੀ ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਨ ਪਾਲਕ ਧਰਮ ਵੀਚਾਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਪੱਖ ਕੌਲਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਥੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਹੀ ਧੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਇੰਦਰਪੁਰੀਆਂ ਦੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਰਵਸ਼ੀ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਸੀ, ਜੋ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸ਼ਰਾਪ ਕਰਕੇ ਯਵਨਾਂ=ਯਵਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਪਾਰਜਾਤ ਗ੍ਰੰਥ" ਦੇ ਕਰਤਾ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹ ੧੧ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਸਲੋਕ ੧੮੩ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਯਥਾ— **ਅੰਤ ਕਾਲੇ ਮਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰੰ ਸ੍ਰੀ ਮਤਾਂ ਪਦ ਪੁਸ਼ਕਰਮ।**
ਅਤੋ ਜਾਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੋ ਮੁਨੇ ਸ਼ਾਧੋ ਵਰਾਯਤੇ।

ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ !) ਮੈਂ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਾਣ ਲੀਤਾ ਹੈ ਕਿ (ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ) ਸ਼੍ਰਾਪ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਇਦੰਚੋਕਤਾ ਰਾਤਾ ਦੇਵੀ ਨਿਜੰ ਰੂਪੰ ਸਨਾਤਨਮ।** [ਸਲੋਕ ਦਾ ਪੂਰਵਾਰਕ, ੧੮੫]

ਭਾਵ—ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਦੇਵੀ ਆਪਣੇ ਆਦਿ ਨਿਜ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।

ਹੁਣ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖ ਭਾਵੇਂ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਪਰ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਕੌਲਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਬਿਰਦ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੇ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਤੇ ਡਰੋਲੀ ਭਾਈ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਅਲਮਸਤ ਸਾਧੂ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਮਾਈ ਭਾਗਪੁਰੀ ਦੀ ਖਿਚ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਵੇ, ਸਾਧੂ-ਸੰਤ, ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ, ਅਵਤਾਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੁਆਨ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵੇਖਿਆ, ਉਥੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਭੀ ਗੰਦੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੰਦੀ ਵੀਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲੰਕ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਐਥੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਈ ਭਾਗਪੁਰੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਉਠੀ। ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਈ ਭਾਗਪੁਰੀ ਦੀ ਉਮਰ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੌਲਾਂ ਇੱਕ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਧੀ ਹੈ। ਕਾਜ਼ੀ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤੁਅੱਸਵੀ ਹੈ। ਕੌਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੀ ਧੀ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਰਖੇਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਲੜਕੀ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸੀ। ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਣ ਹੋ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਇਸਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਤੇ ਸੜ ਬਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਦੀ ਕਲਾਮ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈਂ। ਝਗੜਾ ਵੱਧਣ ਤੋਂ ਖ਼ਫ਼ਾ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਮੁੱਕਰਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਮਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੌੜ ਕੇ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਧੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਓ। ਤਾਂ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਟਿਕਾਣਾ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾ। ਕੌਲਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਭੇਜੀ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਸ਼ਰਨ ਆਈ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣੀ। ਇਹ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮੁਕਾ ਕੇ ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਤੇ ਕੌਲਾਂ ਦਾ ਗੁਰਭਾਈ 'ਅਬਦੁੱਲਾ ਸ਼ਾਹ' ਨਾਮ ਦਾ ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਆਪਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਈ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣੀ ਤੁਹਾਡਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਕੌਲਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਹਿਰਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਾਲੇ ਛੱਪੜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਨਿਵਾਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਯੋਗੀਸਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਪਰਾਮਤਾ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ, ਜੋ ਇਸਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਲਾਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਓ, ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਭੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਛੱਪੜ ਨੂੰ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੌਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਹੀ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਕੌਲਸਰ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਥੋਂ ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੌਲਸਰ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਸਰੋਵਰ ਲਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕੌਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਕੌਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਈ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਪਧਾਰ ਗਏ। ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਮਗਨ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਭੀ ਧਿਆਨ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਇਸਦੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹਾਉਣੀ ਪਈ। ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਰਸੇ ਤੇ ਬੀਬੀ ਕੌਲਾਂ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਈ, ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ, ਅੰਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਨੇਤ੍ਰ ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਕਿ ਪਲਕਾਂ ਵੀ ਝਮਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਏਸੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹੋਏ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਬਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਭਵਰਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਬਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਯਥਾ— ੧. **ਗੂੜ ਗੁਪਤ ਤਤਕਾਲ ਜਨਾਯਹੁ॥ ਕੋਟ ਜਨਮ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਮਿਟਾਯਹੁ॥**
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੈਂ ਭਈ ਕਨਾਥਾ॥ ਇਸ ਕਹਿ ਧਰਯੋ ਚਰਨ ਪਰ ਮਾਥਾ॥
[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਸਿ ੬, ਅੰਸੂ ੨੪]

੨. **ਬੋਲਨਿ ਸ਼ਕਤਿ ਰਹੀ ਪੁਨ ਨਾਂਹੀ॥ ਚਖਨ ਪਲਕ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨਿ ਮਾਂਹੀ॥**
ਹੇਰਤਿ ਹੇਰਤਿ ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਾਨਾ॥ ਭਈ ਧੰਨ ਪਦ ਪਾਇ ਮਹਾਨਾ॥੮॥
[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਸਿ ੬, ਅੰਸੂ ੨੪]

ਦਰਸਨਿ ਲਗੜਾ ਸਾਹੁ ॥

ਐਸੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹੁ=ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਾਵ ਚਾਅ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾ—ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਸਾਹੁ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਲਗੜਾ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਅ ਲਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. **ਦਰਸਨ ਪਿਆਸੀ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਚਿਤਵਉ ਅਨਦਿਨੁ ਨੀਤ॥**
[ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੦੩]

੨. **ਮੇਰੇ ਸਾਹਾ ਮੈ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥**
ਹਮਰੀ ਬੇਦਨਿ ਤੂ ਜਾਨਤਾ ਸਾਹਾ ਅਵਰੁ ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਕੋਇ॥
[ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੬੭੦]

੩. **ਹੋਹੁ ਦਇਆਲ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਅਪੁਨਾ ਐਸੀ ਬਖਸ ਕਰੀਜੈ॥**
[ਧਨਾਸਿਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੬੬੬]

੪. **ਦਰਸਨੁ ਮਾਗਉ ਦੇਹਿ ਪਿਆਰੇ॥** [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੮੬]

੫. **ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਵਿਟਹੁ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੋ॥**
[ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੫੫੭]

ਓਟ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੋ=ਧਰਤੀ ਦੀ ਵਿੰਦ=ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੋ=ਧਰਤੀ, ਵਾ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਲ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਇ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ, ਵਾ—ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਓਟ=ਆਸਰਾ ਤੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ:

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਯਥਾ— **੧. ਤੂੰ ਮੇਰੋ ਮੇਰੁ ਪਰਬਤੁ ਸੁਆਮੀ ਓਟ ਗਹੀ ਮੈ ਤੇਰੀ॥**
ਨਾ ਤੁਮ ਡੋਲਹੁ ਨਾ ਹਮ ਗਿਰਤੇ ਰਖਿ ਲੀਨੀ ਹਰਿ ਮੇਰੀ॥
[ਰਾਮਕਲੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੯੩੯]

੨. ਤੂ ਮੇਰੀ ਓਟ ਬਲ ਬੁਧਿ ਧਨੁ ਤੁਮ ਹੀ ਤੁਮਹਿ ਮੇਰੈ ਪਰਵਾਰੈ॥
[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੨੦]

ਸੇਵਾ ਸੁਆਮੀ ਲਾਹੁ ॥

ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਲਾਹਾ ਖਟਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੇਟ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਿਖਿਆ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕਈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੁਣ ਗਾਹੁ ॥

ਜੋ ਸਾਧੂ=ਸਤਿਪੁਰਸ਼, ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹੁ=ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਾ—ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਹੁ=ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬਿਖਿਆ=ਮਾਇਆ ਪੋਹਿ=ਗ੍ਰਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਯਥਾ— **੧. ਕਬੀਰ ਆਈ ਮੁਝਹਿ ਪਹਿ ਅਨਿਕ ਕਰੇ ਕਰਿ ਭੇਸ॥**
ਹਮ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਆਪਨੇ ਉਨਿ ਕੀਨੋ ਆਦੇਸੁ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੪]

੨. ਨਾਕਹੁ ਕਾਟੀ ਕਾਨਹੁ ਕਾਟੀ ਕਾਟਿ ਕੂਟਿ ਕੈ ਡਾਰੀ॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਸੰਤਨ ਕੀ ਬੈਰਨਿ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਕੀ ਪਿਆਰੀ॥
[ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੭੬]

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੋਭ=ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਸੂਬੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ, ਨਵਾਬੀਆਂ, ਬੇਗਮਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਮੋਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ 'ਤੇ ਪ੍ਰਪੱਕ ਰਹਿ ਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਉਂਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਵਾ—ਜੋ ਸਾਧੂ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਬਿਖਿਆ=ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਾ, ਵਾ—ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਜਹ ਤੇ ਉਪਜੀ ਤਹ ਮਿਲੀ ਸਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਮਾਹੁ ॥

ਜਹ=ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਸਮਾਹੁ=ਸਮਾਹੜਾ, ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਮੁੜ ਉਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਅਥਵਾ :—ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਅਗਿਆਨ ਕਰਕੇ, ਵਾ—ਭਰਮ ਕਰਕੇ, ਵਾ—ਮਾਇਆ ਕਰਕੇ ਬਿਰਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਖੜੀ ਸੀ ਫਿਰ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ :—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਉਤਪਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਵਾ—ਰੂਹ ਜਿਸ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥**
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥ [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੭੮]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਵਿਛੁੜੀਆਹੁ ॥

ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਰੂਪ ਕਰ=ਹਥ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ=ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਛੜਦੀ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ ਉਸਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

ਯਥਾ— **ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਿਆ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕੈ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥**

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੭੮]

ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੀ ਜਿਸਦੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜ ਲੈਣ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਛੋੜਦੇ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੁਖੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਬਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ।

ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ ॥

ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਦਾ ਸਜਣ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਤੇ ਅਗਮ=ਮਨ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਗਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਵਾ—ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਗਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਾਹੁ=ਅਗਾਧ, ਅਤਿਅੰਤ ਡੂੰਘਾ, ਜਿਸਦੀ ਥਾਹ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ, ਭਾਵ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਵਾ—ਜੋ ਅਗਾਹੁ=ਅਪਕੜ ਭਾਵ ਪਕੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਐਸੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਲਖ ਬੇਰੀਆ=ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਬਾਰਿ=ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਣ ਜਾਉ=ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— ੧. **ਬਾਰਨੈ ਬਲਿਹਾਰਨੈ ਲਖ ਬਰੀਆ ॥** [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੧੧]

੨. **ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ ਦਰਸੁ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾਵਉ ॥** [ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੧੩]

ਸਰਮ ਪਈ ਨਾਰਾਇਣੈ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਪਈਆਹੁ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਈਅਹੁ=ਪਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਾਰਾਇਣੈ=ਜਿਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਨਾ+ਰਾਇਣੈ=ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਾ—ਜੋ ਨਰਾਂ ਦੇ, ਭਾਵ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆਇਣੈ=ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ=ਲੱਜਾ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਦਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. **ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਹਿਓ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ ॥**
ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ ॥ [ਦਸਮ, ਅੰਗ ੨੫੪]

੨. **ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਤਾ ਨਾਹੀ ਸਹਸਾਇਆ ॥** [ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੧੨]

੩. **ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ਜਾਇ ਪੂਛਹੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਹੇ ॥**
[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੦੭੦]

੪. **ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ ॥**
[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੨]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਪੋਖੁ ਸੋੁਹੰਦਾ ਸਰਬ ਸੁਖ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥੧੧॥

ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਬਖਸੇ=ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਸੋੁਹੰਦਾ=ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਾ— ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੋੁਹੰਦਾ=ਸੋਭਨੀਕ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਬ=ਸਾਰੇ ਗੁਨਾਹ ਵੇਪਰਵਾਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਬਖਸੇ=ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਭੇਦਤਾ ਰੂਪ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com